

Is Denemarken het Walhalla qua zorgsysteem? Helaas niet

Goede, toegankelijke en betaalbare zorg staat in Nederland onder druk. Het personeelstekort loopt steeds verder op. Er is meer en meer draagvlak voor rigoureuze aanpassingen aan het zorgstelsel, zoals het verkleinen van de rol van zorgverzekeraars¹. Bij plannen over de toekomst van het zorgsysteem komt Denemarken regelmatig naar voren als voorbeeld. Is Denemarken inderdaad het Walhalla, het beloofde land, qua zorg? Uit onze kwantitatieve vergelijking blijkt onder meer dat de ziekenhuiszorg er juist duurder is en dat er meer zorgpersoneel nodig is. Laten we ons Nederlandse zorgsysteem dus koesteren.

De (re)organisatie van (ziekenhuis)zorg in Denemarken is in ons land vaak aangehaald als voorbeeld^{2,3}. Aspecten die geroemd worden, zijn de succesvolle concentratie van ziekenhuiszorg, de centrale coördinatie van acute zorg en de sturende rol van de overheid (en afwezigheid van zorgverzekeraars). Ook vanuit Den Haag klinkt Denemarken regelmatig als voorbeeld, bijvoorbeeld in de Beleidsagenda toekomstbestendige acute zorg⁴. Bovendien krijgt het algemene publiek de Deense zorg zo nu en dan voorgeschoteld, onder andere in recente artikelen in Trouw en het FD^{5,6}.

Maar we zien dat de lofzang voor de Deense zorg veelal meningen en overtuigingen zonder onderbouwing zijn. Om bij te dragen aan een constructieve discussie over ons zorgsysteem, gebaseerd op feiten, hebben we een kwantitatieve vergelijking gemaakt tussen de Deense en Nederlandse zorgsystemen, met focus op de ziekenhuiszorg.

HOE WERKT HET DEENSE ZORGSYSTEEM?

In 2007 is het zorgstelsel in Denemarken grondig herzien. Er was groeiende kritiek op de inefficiëntie van de zorg, toenemende wachttijden en grote verschillen in kwaliteit van zorg tussen verschillende delen van het land⁷. Die herziening viel samen met een grote politieke hervorming, waarbij het aantal provincies werd teruggebracht tot vijf regio's en waarbij ook gemeenten werden samengevoegd. Het aantal ziekenhuislocaties werd tussen 2005 en 2016 teruggebracht van 66 naar 49 en het aantal locaties voor spoedeisende hulp (seh's) van 53 naar 21⁸. Daarmee is de spoedeisende zorg sterker geconcentreerd dan in Nederland: het aantal inwoners per seh is 28% hoger in Denemarken. En dat terwijl het land minder dichtbevolkt en minder verstedelijkt is dan Nederland.

Het grootste deel van de zorg (onder meer ziekenhuiszorg, huisartsenzorg en psychiatrie) valt onder de regio's. Zorgverzekeraars hebben in Denemarken geen rol. Alleen voor aanvullende zorg zoals tandartsenzorg bestaan private verzekeringen, vergelijkbaar met de aanvullende verzekeringen in Nederland⁹. De regio's zijn in bijna alle gevallen ook eigenaar van de ziekenhuizen¹⁰. De centrale overheid stuurt aan, reguleert en financiert de regio's vanuit verschillende vormen van belasting (Figuur 1)¹¹.

Dr. L.T.C. Vogelpoel (links) en drs. J.K. de Bruin zijn strategieadviseurs bij Gupta Strategists, een adviesbureau gespecialiseerd in de zorg.

Geldstromen in ziekenhuiszorgsysteem Nederland en Denemarken

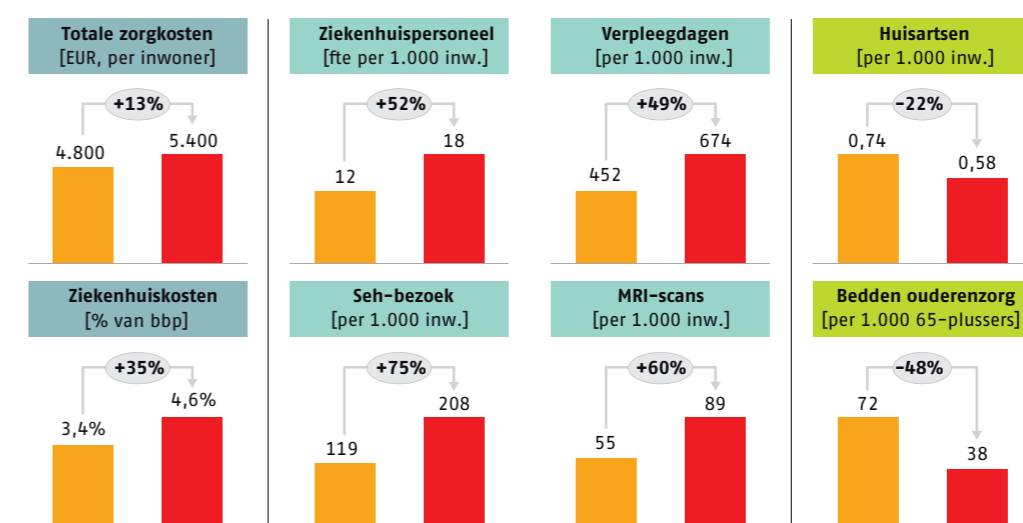

Figuur 1 – In Denemarken worden ziekenhuizen bekostigd via regio's, in Nederland via zorgverzekeraars
Bron: Market Study Denmark 2021. RVO, analyse Gupta Strategists.

IS ZIEKENHUISZORG IN DENEMARKE GOEDKOPER DAN IN NEDERLAND? NEE

Om de zorgsystemen in Nederland en Denemarken onderling te vergelijken, beginnen we met een vergelijking van de zorgkosten tussen beide landen. Het afgelopen decennium waren de totale zorguitgaven per inwoner in Denemarken structureel hoger: in 2019 13% hoger dan bij ons. Van die zorguitgaven gaat in Denemarken fors meer naar de ziekenhuizen: 4,6% van het bbp, tegen 3,4% in Nederland. Dat betekent dat er in Denemarken, gecorrigeerd voor het aantal inwoners en het bbp, 35% meer geld naar ziekenhuizen gaat dan in Nederland (Figuur 2). Waarom is dat zo? Dat onderzoeken we aan de hand van vijf hypothesen.

Vergelijking zorg Nederland en Denemarken: kosten, ziekenhuis en eerste lijn [2018/2019]

Figuur 2 – In Denemarken zijn er vergeleken met Nederland meer kosten voor (ziekenhuis)zorg, meer ziekenhuispersoneel, meer geleverde zorg, minder huisartsen en meer ouderenzorgbedden
Bron: CBS, OECD, Eurostat, statbank.dk, analyse Gupta Strategists.

IS ER MEER ZIEKENHUISPERSONEEL IN DENEMARKE? JA

Omdat personeelskosten een groot deel van de zorgkosten uitmaken, kijken we daar eerst naar. Kosten van ziekenhuispersoneel blijken in Denemarken 36% hoger dan in Nederland. Dat komt niet door een verschil in salarisniveau. Wel zijn er in Denemarken meer artsen en verpleegkundigen werkzaam in de ziekenhuizen: 52% meer ziekenhuispersoneel fte per duizend inwoners (Figuur 2).

IS ER MEER ZORG GELEVERD IN DENEMARKE? JA

Als er meer personeel is in de ziekenhuizen, leveren die dan ook meer zorg? Ja. In Denemarken zijn er bijvoorbeeld 75% meer seh-bezoeken, na correctie voor inwonertal. En dat is dus ondanks het feit dat er in Denemarken relatief weinig seh's zijn en dat patiënten dus gemiddeld verder moeten reizen naar een ziekenhuis met seh. Ook heeft de ziekenhuiszorg vaker een klinisch karakter. Dat betekent dat er meer verpleegdagen zijn en juist minder polikliniekbezoeken. Ook is er meer beeldvormende diagnostiek: 60% meer MRI-scans en 71% meer CT-scans (gecorrigeerd voor inwonertal, Figuur 2).

IS DE DEENSE POPULATIE OUDER EN ZIEKER? NEE

Meer diagnostiek, seh-bezoek en ziekenhuisopnamen zouden kunnen duiden op een oudere en/of ziekere populatie. Maar dat is niet zo: de leeftijdsopbouw in Denemarken en Nederland is vrijwel gelijk. Ook het gezondheidsprofiel (onder andere levensverwachting, doodsoorzaken, leefstijl en chronisch ziekten) is zeer vergelijkbaar in beide landen. Een verschillende populatie is dus ook geen verklaring van het forse verschil in kosten van de ziekenhuiszorg.

IS DE KWALITEIT VAN ZORG BETER IN DENEMARKE? NEE

Is de ziekenhuiszorg in Denemarken dan van aanzienlijk betere kwaliteit? Nee, de medische uitkomsten zijn – voor zover meetbaar – in beide landen goed en op de beschikbare kwaliteitsindicatoren zelfs wat beter in Nederland. Denk daarbij aan bijvoorbeeld vermijdbare sterfte en onvervulde behoefte aan medische zorg.

IS DE EERSTE LIJN IN DENEMARKE MINDER STERK? GEDEELTELIJK

Is dan de eerste lijn, het geheel van onder andere huisartsenzorg en ouderenzorg, minder sterk in Denemarken, waardoor er meer patiënten in het ziekenhuis terecht komen? Dat lijkt inderdaad zo te zijn. Er zijn minder huisartsen in Denemarken (Figuur 2), terwijl Deense huisartsen een breder takenpakket hebben. Zij zijn bijvoorbeeld ook verantwoordelijk voor zorg aan zwangeren en preventieve zorg voor kleine kinderen, waar in Nederland de verloskundige en het consultatiebureau voor zijn. De sterke Nederlandse huisartsenzorg leidt bijvoorbeeld tot het voorkomen van ziekenhuisopnamen van patiënten met COPD.

Ook de ouderenzorg is in Denemarken anders georganiseerd dan in Nederland. Nederland heeft relatief veel bedden voor de langdurige zorg en geeft daar ook meer geld aan uit (Figuur 2). Is het dan zo dat er in Denemarken meer ouderen in het ziekenhuis komen, die in Nederland in een verpleeghuis zouden worden geholpen? Dat lijkt niet het geval: er zijn in Denemarken in verhouding niet meer ouderen in het ziekenhuis. De leeftijdsverdeling van in het ziekenhuis opgenomen patiënten is vrijwel gelijk in beide landen.

CONCLUSIE: GEEN WALHALLA, WEL LESSEN

In Nederland staan we voor de opgave om toegankelijkheid, betaalbaarheid en kwaliteit van zorg op peil te houden bij een toenemende zorgvraag en personeelskrapte. Het is slim om bij die opgave niet het wiel zelf opnieuw uit te vinden, maar te kijken wat we kunnen leren van andere landen en andere zorgsystemen. Het Deense ziekenhuissysteem blijkt echter niet het Walhalla, niet het beloofde land. Helaas. Welke conclusies kunnen we wel trekken op basis van de vergelijking van beide zorgsystemen?

1. **Een zorgsysteem is een complexe puzzel, probeer niet om puzzelstukjes simpelweg te kopiëren.** Schakels binnen de zorgketen (eerste, tweede, derde lijn) beïnvloeden elkaar. Ook de manier van organisatie, aansturing en financiering is bepalend voor hoe het zorgsysteem eruitziet. Tot slot beïnvloeden maatschappelijke en culturele aspecten hoe mensen gebruikmaken van zorg.
2. **Het Nederlandse systeem heeft pluspunten, koester die en draag ze uit.** Nederland heeft een sterke eerste lijn en we zijn, vergeleken met Denemarken, in staat om met minder personeel goede medische uitkomsten te realiseren. Nederland kan daarom een voorbeeld zijn als het gaat om passende zorg.
3. **Het Deense zorgsysteem is stuurbaar, organiseer ook in Nederland gezamenlijke besluitvorming voor cruciale thema's** zoals de concentratie van hoog complexe zorg, digitalisering van zorg en transformatie van acute zorg. Daarbij is verandering niet rationeel voor het individuele ziekenhuis, maar wel noodzakelijk voor het geheel. ■

Meer weten?

Lees het volledige onafhankelijke rapport 'Zorg in Denemarken: Walhalla... of niet?' inclusief alle analyses op <https://gupta-strategists.nl/studies/zorg-in-denemarken-walhalla-of-niet>

1 – Analyse zorgparagraaf verkiezingsprogramma's 2023, Gupta Strategists, <https://gupta-strategists.nl/studies/analyse-zorgparagraaf-verkiezingsprogramma's-2023>, 19 oktober 2023

2 – Betere ziekenhuiszorg: hoe doen de Denen dat?, Trouw, <https://www.trouw.nl/zorg/betere-ziekenhuiszorg-hoe-doen-de-denen-dat~b161203d/>, 5 november 2019

3 – Zorgcoördinatie: zo doen ze het in Denemarken, Ambulancedienst Zuid-Holland Zuid, <https://ravzhz.nl/nieuws/zorgcoördinatie-zo-doen-ze-het-in-denemarken/>

4 – Beleidsagenda toekomstbestendige acute zorg, Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 3 oktober 2022

5 – Minder ziekenhuizen: Nederland kan leren van Deense aanpak, Trouw, <https://www.trouw.nl/buitenland/minder-ziekenhuizen-nederland-kan-leren-van-deense-aanpak~bd58d04b/>, 14 juli 2023

6 – Voor beter ziekenhuis nemen Denen langere reistijd voor lief, het Financieel Dagblad, <https://fd.nl/politiek/1487078/voor-beter-ziekenhuis-nemen-denen-langere-reistijd-voor-lief>, 3 september 2023

7 – Healthcare reform in Denmark, Andersen & Jensen, Scandinavian Journal of Public Health 2010

8 – Increasing emergency hospital activity in Denmark, 2005–2016: a nationwide descriptive study, Fløjstrup et al., 2020

9 – Denmark Health system review, Olejaz et al., 2012

10 – Hospital centralization and performance in Denmark—Ten years on, Christiansen et al., 2017

11 – Healthcare in Denmark, an overview, <https://sum.dk/Media/CIA/Healthcare-in%20denmark%20an%20overview%20english-V16-dec.pdf>